

Мабыць, нездарма псіхалагі сцвярджаюць, што імя чалавека можа прыадчыняць яго душу, быць люстэркам духоўнай сутнасці асобы. Услухайцеся: Алякс-сей Пыс-сін... Мякка, цёпла, мілагучна. Аляксей – сеяць, сейбіт... А можа, менавіта гэтая прыхаваная адметнасць імя падсвядома дала пачатак узнікненню вобраза сейбіта ў вершах паэта?.. Па словах дачкі паэта Галіны Аляксееўны (з ёй я мела магчымасць сустрэцца зусім нядаўна), сацылы і шчыры чалавек, Пысін увайшоў у літаратуру ў сталым узросце, калі за плячыма было 40 гадоў, пяць з якіх прайшлі на ваенных шляхах. Уста не магло не стаць прычынай таго, што мастацкае асэнсаванне рэчаіснасці ў вершах творцы набывае філасофскую заглыбленасць. Безумоўна, быў першы зборнік, былі афіцыйныя рэдкае *“наш Сталін – сэрца любе Радзімы”*, быў цыкл вершаў 80-х гадоў з апантаным пакланеннем Леніну. Уплыў камуністычнай ідэалогіі на свядомасць мастака відавочны (без гэтага, вядома, не зойходзілася савецкая літаратура). Але згаданыя старонкі творчасці становяцца, бадай, штучнымі і несапраўднымі, калі ўчытваешся ў радкі вершаў лепшых зборнікаў: *“Мае мерыдыяны”*, *“Да людзей ідучы”*, *“Вярбовы мост”*...

Мастацкія вобразы ў творах Пысіна зусім звычайныя, традыцыйныя для беларускай паэзіі: дрэва, зямля, неба, вада, валун, мост, пчала, зорка, ручнік і г.д., але ў адзінстве, паўтараючыся з верша ў верш, яны ствараюць арыгінальную цэласнасць, адзіны гарманічны мастацкі свет. Адным

часці паэзіі, у якой з'яўляецца частка снадносіні зямнога і нябеснага свету, а па-другое — спробе вызначыць прыкрытэт аднаго з пачаткаў, а па-трэцяе — зямля і неба прадстаўлены ў паэзіі як частка цэлага свету, пааднаваны па законе дыялектычнага адзінства супрацьлегласцей.

Паняцці “зямля” і “неба” з’яўляюцца праваднікамі галоўных праблем, што ўздымае Пысін у вершах. Карані аўтарскага “зямнога прыцягнення” трэба шукаць у двух вымярэннях: у звароце да міфалогіі (успрымання зямлі як “улоння”, дзе нараджаецца чалавек і куды ён адыходзіць у час смерці) і ў вяртанні да свайго маленства, да радзімы, больш дакладна — да вёскі, дзе пачынаюцца жыццёвыя вытокі.

У паэзіі Пысіна зямля адначасова з’яўляецца носьбітам жыцця і смерці: “*Не трываюся бязмежа, // Што сустрэнуся з зямлёй. // Возьме нас зямля і весяць // Тым, што сёння сніцца ёй*”. Зямля, паводле закона рэінкарнацыі, ці пераўвасаблення душ, які дамінуе ў творчасці мастака, “вяртае” чалавека да жыцця ў выглядзе прыродных істот: кветкаю, дрэвам, мурашом. Таму, напэўна, і такімі ўвагай і клопатам піша паэт пра зямную прыроду: “*Гэтак мог прыйсці бярозкаю, што ссек, // Мурашкаю, што ссек з пянёчка выпіла. // У істоце той, якою быць не выпіла // Сябе адчай хоць зрэдку, чалавек!*”.

Паводле мастацкага светаўспрымання Пысіна вобраз неба, у сваю чаргу, таксама мае дачыненне да праблемы “жыцця — смерці”. “*Небаныя*” душы памерлых уздымаюцца ў “неба начное” ў асціччы стрыжоў. Такім чынам, неба асэнсоўваецца як прытулак чалавечай душы, месца яе знаходжання. Вера ў тое, што “на самым дне” зямлі “штось застаецца ад мяне”, выклікае жаданне лірычнага героя бачыць адтуль, з-пад “навісся карэня дубоў і траў”, як “лёгка ходзіць неба”.

Пытанні быцця ў “іншым” свеце нярэдка знаходзяць месца ў айчынным і сусветнай паэзіі. Тым не менш Пысін не імкнецца ставіць кропку на вырашэнні гэтай праблемы. Мяжа паміж жыццём і смерцю ўяўляецца невыразнай: “*Веддай, смерць, што*

значны ўплыў на паэзію А. Пысіна — гэта яшчэ і радзіма, вёска, зямля ў вершах мастака — гэта першыню чалавек трымаў месца, дзе прайшло маленства, калі ўпершыню чалавек трымаў “баразну і лейцы”. Гаспадар, сейбіт — часты герой твораў Пысіна. Якое месца ён займае на сваёй роднай зямлі? Варта звярнуцца да прасторавых уяўленняў паэта, якія заснаваны на сундзясенні двух пачаткаў — неба і зямлі. Прысутнасць чалавека на зямлі абавязкова абумоўлівае наяўнасць неба. Прычым творца ўжывае не заўсёды гэты вобраз, а, напрыклад, набліжаны да яго — птушкі: “**Зямля** кацілася з-пад ног, // Пякла да слёз жарствою, // **А жаўранак**, нібы званок, // Вісеў над галавою”. Пысін схільны да вызначэння такога паняцця, як “родны небасхіл” ці “неба бацькаўшчыны”, падкрэсліваючы тым самым існаванне абмежаванай прасторы ў сваёй паэтычнай канцэпцыі. Але гэтая абмежаванасць знікае, калі мастак успрымае зямлю і неба як адну непадзельную частку гарманічнага свету:

“Зямныя і нябесныя сцяжынікі, // І што звініць, і што цвіце — // Усё мае да дробнай парушэнь”, // Што ў вока часам пападае”. Варта адзначыць, што гармонія двух пачаткаў захоўваецца, здаецца, у зусім не гарманічных абставінах. Трагедыя вайны не здольная парушыць сусветную раўнавагу, яна толькі змяняе воблік зямлі і неба: **“Зямля нязжатымі снапамі // Падперла бледны небакрай. // Вайна жалезнымі цапамі // Малочіць наш пярэдні край”**.

Неаднойчы мастакі адзначалі, што А. Пысін — паэт рэчывы, зямны. Напраўды, нярэдка лірычны герой мастака ўступае ў спрэчку з самім сабой: што яму бліжэй — зямля ці неба? І заўсёды адказ адназначны: **“Узараны нябёсы густыя, // Толькі думы усе — аб зямным”**. У воблаках ён бачыць **“контурны зямных мацерыкоў”**, і **“хоць живуць нябёсы у вачах”**, дзейнічае **“зямное прыцягненне”**. Нават сэнс жыцця бачыцца ў тым, каб **“зразумець, чаго хацела // І чакала добрая зямля...”**. У дадзеным выпадку нябёсы асацыіруюцца з нечым звышрэальным, адарваным ад зямлі, і гэты звышрэальны свет для паэта — у якім жыве

душы героя двух пачаткаў, паэзія Пысіна судакранаецца з вялікім Сусветам, ствараючы гармонію жыцця. Паэт знаходзіць разнастайныя мастацкія прыёмы для ўвасаблення адзінства зямлі і неба ў паэтычным слове.

Найбольш традыцыйны прыём у творчасці Пысіна – аб'яднанне вобразаў у адной страфе ці ў адным радку. Сцвярджаючы неабходнасць гармоніі на жыццёвым шляху, паэт піша: “Зямля – //у воблаках і мяце – //Ляці увись, //Глыбока сей!”. Мудрае назіранне за прыродай стварае цікавы асацыятыўны малюнак: “Не адчувае лес зямлі – //Зімою лес бліжэй да неба”. Прырода ўвогуле нараджае новае адчуванне жыцця, навакольнай рэчаіснасці: “Ўжо іншую бачу зямлю, //І неба, і ўсё наваколле”. Гармонія свету ўяўляецца неўміручай спадчынай, якая адвеку перадаецца нашчадкам: “Зямля вам і неба, дарога і дом, //І ўсё, што над вамі, //І ўсё, што пад вамі”. Продкі пакідаюць маладым пакаленням “крынічную мову зямлі //І неба світальныя песні”.

А.Пысін ужывае і прамыя выказванні пра арганічную ўзаемасувязь зямлі і неба “непадзельнымі пакідаю //Сонца, неба і нашу зямлю”, “з небаў у поля сумежнасць”. Лірычны герой стварае свой уласны свет, у якім гарманічна спалучаюцца нябесныя маланкі і зямныя бярозы: “Не будзе цесна ў ім маланкам, //Грызучым ліўням, кроплям рос, //Зямлі, што з лазні выйшла ранкам //З пажоўклым венікам бяроз”.

Адлюстраванне сінтэзу неба і зямлі ў вершах Пысіна дасягаецца праз выяўленне руху прадметнага свету ўвись. Адным з галоўных вобразаў, якому ўласцівы вертыкальны рух, з'яўляецца дрэва. Бяроза “рачулкай у неба льецца”; яблыні “ярусамі пладоў” уздымаюцца да зор, “сцвярджаючы, што дол і высь – суседзі”; “сасна птушыная ў палёце”, вядома ж, таксама да неба; і маладыя сасонкі “бягуць... пад небасхіл у сцішаныя далі”. Дрэва выступае ў якасці злучальніка двух пачаткаў, яно – своеасаблівая вось, на якой трымаецца свет. Падобна ўяўленню старажытных славян, для якіх дрэва было апорай свету, бо верхавіна дрэва ўяўлялася ў імбрыянах і карані

Яшчэ адным з вобразаў, для якога характэрны рытмічны вер-
з'яўляецца самалёт. У сына гэты вобраз невыпадковы, ён ужыва-
нага, але ў паэзіі Пысіна гэты вобраз невыпадковы, ён ужыва-
ецца з асэнсаванай паслядоўнасцю і сведчыць пра гарманічнае
сціснанне “нізу” і “верху” і, напэўна, пра тое, што сам чала-
век, які, “на жаль, не крылаты”, яднае зямлю і неба: “*Ўжо
стала звычайным, зусім не трывожным — // Вось тут адар-
вацца ад ціхай зямлі. // Зямля даспяліла ранеты і мёд, //
Садзімі і мёдам запахнуць нябёсы*”. Пысін нават выкарыстоў-
вае такое паняцце, як “*дарога ў неба*”, але вельмі важна, што
гэтая дарога мае два канцы і з неба абавязкова вяртаецца да
зямлі: “*Бывай, самалёт! // Ты вярнуў на зямлю*”. У гэтых
адносінах універсальным падаецца верш “Палёт”, дзе паэт з
дасканалай падрабязнасцю і філасофскай глыбінёй асэнсчвае
ўзаемазалежнасць зямлі і неба. Прызнаючы іславанне “*дарогі
ў неба*”, паэт агаворваецца, што “*яе не дарваць // Ад той
зямлі, дзе ўсё пачата, // Дзе родных мне магіл багата...*”.
Памяць пра мінулае, далёкае і блізкае абумоўлівае “зямное
прыцягненне” лірычнага героя. Вершы ваеннай тэматыцы, Пы-
сін стварае ў вершы глыбінны малюнак смерці чалавека ў небе,
“вяртання” яго да зямлі і нават у “глыбіню зямлі” (разумею
пад гэтым вобразам магілу салдата, лётчыка). Але памяць, якая,
з аднаго боку, прыцягвае да зямлі, робіць подзвіг салдат бес-
смяротным. У выніку “*дарога ў неба*”, апушчаная да зямлі,
адмаўляючы асабістую смерць, вяртаецца ў вышыню, у веч-
насць: “*Адбіўшыся ў зямной спрадвечнасці, // Паўстала ў зор-
най бесканечнасці*”. Такое перапляценне вобразаў ізноў свед-
чыць пра іх дыялектычную непадзельнасць.

Яшчэ адным прыёмам увасаблення адзінства зямнога і
нябеснага ў паэзіі Пысіна з’яўляецца выкарыстанне сінтэтыч-
ных вобразаў, якія ўзнікаюць на стыку двух пачаткаў і свед-
чаць пра іх пераходнасць: “*сасна птушыная*”, “*воблачны са-
бор*”, “*нябесныя сцяжынкi*”, “*душа зямлі*”, “*дажджы зямныя*”,
“*сузор’і яблыкаў*” ...

сейбіта. Варта прыгадаць арыгінальны верш “Байцам не сняцца пантэоны”, дзе вызначальным для памерлых салдат становавіцца “дол зялёны”. Але ж у паэта ёсць і іншае: “Што сніцца ім пад небам родным // На досвітку, у пачатку дня? // Над імі жаўранак цвіркоча, // Трапеча болу дастае. // Нібы падняць забітых хоча, // Ды толькі сілы не стае”. Лірычны генрой мастака заўсёды цвёрда стаіць на зямлі, але адначасова цягнецца ў неба, усведамляючы яго як неабходную частку рэчаіснасці, якая разам з зямлёй утварае гарманічны Сусвет.

... Чытаю, асэнсоўваю кожны верш Аляксея Пысіна і разумею, што ў межах салдацкага погляду на жыццё мастак стварае і пакінуў нам паэзію зямлі і неба. Яшчэ раз паслухайце: Аляксей – сеяць, высь... Ці выпадковая гэта сугучнасць?..

Таццяна ХОМІЧ